

ІСТОРІЯ ПІДПІЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ БЕРЕЖАНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

На вічну пам'ять безстрашних боєвиків і боєвичок, що впали на полі слави в боротьбі з ворогами України, чи загинули в тюрмах і таборах смерти

О. Одесь.

Чужиною

Дивлюсь на пройдену дорогу.

І гнів і жаль мене пече...

Але у нашу перемогу

Усе ж я вірю гаряче...

Як завтра день углядять люди.

Як зійде сонце золоте.

Так Україна жити буде.

Так наша мрія процвіте!

Українська Військова Організація (УВО)

Внедовзі після програних наших Визвольних Змагань 1918-1920 рр., колишні старшини і стрільці Українського Війська, ніяк не хотіли погодитися з існуючим станом ворожої окупації української землі. Вони почали думати-міркувати, як і що далі робити, щоби належно приготувитися для виборення повної свободи і незалежності своїй країні, скинувши ненависну польську окупацію. Усі вони були переконані, що час окупації — тимчасовий, що боротьба — нескінченна. Твердо стояли при тому, щоби приготувити загальне населення, на прийдешні події. А щоби їх зустрінути, треба зорганізувати на військовий лад прийдешніх вояків-боєвиків.

Зерно впало на добре підготовлений ґрунт, воно почало швидко рости-розвиватись. Постає Крайовий Провід УВО, з полк. Євгеном Коновальцем на чолі. Штаб тієї організації, творили колишні старшини українських армій. Почалася підпільна праця в краю.

Бережанщина не остається позаду нової підпільно-боєвої організації. Провідником її стає колишній сотник УГАрмії сл.п. д-р Володимир Бемко-Ваврів, а від 1926 р. перебирає ці обов'язки сл.п. Володимир Герета.

Це був час, коли доля Східньої Галичини не була ще „правно” вирішена, однак польський окупант усіма доступними способами, старався закріплювати своє панування над усіма північно-західніми українськими землями, видаючи закони чи розпорядження, що мали обов'язувати також на окупованих теренах. Проти тих безправних дій, виступила з усією силою та енергією, новостворена УВО, видаючи

заказ відбувати військову службу у польському війську, виконати листи при переписі населення чи голосувати при виборах до польського сойму. Тоді постали підпільні журнали, як „Сурма”, „Бюлетень” та інші. Проти колонізації наших земель польсько-мазурським елементом чи так зв. польськими осадниками, УВО повело активну боротьбу розсилаючи своїми таємними кур’єрами свічки - запальники місцевим станицям УВО, для нищення ворогів-зайдів, що забирали українську землю. Почали горіти побудовані мазурські оселі, почався терор з обидвох сторін, падали й постріли. Підпільна література, на тоненькому папері друкована „Сурма” з написом „з рук до рук — з хати до хати” розходить по всіх закутках Бережанщини. Для поборювання підпільних революційних дій УВО, польський окупант ввів наглі суди, і намагався приборкати населення рейдами військової кавалерії, вербував донощиків на службу при таємній поліції, тощо. Після „признання” Польщі Східної Галичини 1923-го року, насильні дії дещо припиняються, починається організаційний та ідеологічний вишкіл української молоді в таємних гуртках УВО.

Мережу-сітку УВО, створено вповні на військовий лад і військову дисципліну. Найменшою одиницею була трійка, або п’ятка (3 або 5 членів), що підлягали своєму зверхникові-провідникові. Членом організації міг бути свідомий і певний український юнак, що покінчив 20-тий рік життя. На чолі УВО в повіті, стояв — повітовий командант, вище — окружні команданти та крайовий командант на весь край із своїм кра — йовим проводом УВО.

У тому часі уся Бережанщина, покрилася сильною сіткою українських легальних товариств та організацій, станули по селах „Народні Доми”, в яких зосереджувалися культурно-освітні, читальняні, рідношкільні, спортивні організації, а також усі торговельно-економічні установи та хліборобські вишколи молоді—юнаків — а всі вони мали для села і його мешканців дуже велике й корисне значення. Невсипуща праця тих установ, доводить до духового відродження мешканців села, їх наставлення, сподівань і віри в краще майбутнє їх самих і всього народу.

Очевидно, що члени УВО, включаються повною енергією в працю легальних організацій, а часто-густо вони є інспіраторами закладення нових товариств чи установ для добра загалу населення, вони є членами управ тих установ, вони виказують свою сміливість і завзятість у праці в такій установі ділами, а не словами прямують вперед, а з ними і весь загал населення.

Організація Українських Націоналістів — ОУН

Українська Військова Організація — УВО, діяла на українських територіях під Польщею, до 1930-тих років. Опісля наступила повна реорганізація, на місце УВО, створено підпільну організацію ОУН.

Нова організація на терені Бережанщини, ставить собі нові завдання, виготовлює нову тактику боротьби з наїздником і так би мовити, йде двома шляхами. Один шлях, це вишкіл бовивиків ОУН, другий шлях — це охопити ідеологічно-організаційною системою як найбільшу кількість української ідейної молоді та виховати їх в любові і самовідданості своїй Батьківщині, для боротьби за її свободу, не жаліючи й свого життя.

Повітовим провідником та реорганізатором сітки ОУН, став Осип Рижевський-Іжак книговод „Народного Дому” в Бережанах, його заступником і боввим референтом — Володимир Герета, після його смерті Б.Ф. згодом Т.Ф. псевдонім Ярема. Референтом пропаганди став — Ярослав Старух — Стяг, культурно-освітнім — Дмитро Мирон-Орлик, організаційним — Лев Задний-Троян, юнацтва — Іван Думик, орг. військ. сітки — Петро Федорів-Пер, мережі-сітки та зв'язку — Григорій Голяш, псевдоніми — Бульба, Бей, Шолом. Він рівночасно був інструктором військового діла.

Вже в 1931-32 рр. Бережанщина була вповні зорганізована та охоплена мережею підпільної організації ОУН, і доповнена новими молодими силами гімназистів та студентів. Було в організації багато селянської молоді, що набрали знання в юнацьких самоосвітніх гуртках та спеціальних вишколах молодого найздібнішого юнацтва. Такими членами організації були в тому часі юнаки: Івашків Іван, Івашків Богдан, Парасюк Григорій, Парасюк Михайло, Голяш Теодор, Голяш Степан, Гірняк Іван, Гірняк Григорій, Гаврилюк Степан, Прийдун Григорій, Пайончківський Михайло, Мандзій Андрій, Миськів, Ухман, Прийдун, Мельник Спепан, Лихолат Василь, Куціль Дмитро, Дяків Осип, Кусень Осип, Мрикало Степан, Мрикало Петро, Козак Юрій, Когут Павло, Семчишин Омелян, Семчишин Орест, Семчишин Роман, Олійник Зенон, Гуральний Микола, Левицький Семен, Гайдук Семен, Марків Осип, Лихолат Григорій, Шагай Іван, Шагай Степан, Гаврилюк-Сич, Кададьський-Ох, Плонський, Дулеби, Витвицькі, Королишин Іван, Бойки, Бідула Володимир, Яцишин Іван, Созанський Павло, Снилики, Федик Ярослав, Пришляк Ярослав, Чмир, Савкови Григорій, Теодозій, Несторович, Семчишин Михайло, Семчишин Дмитро, Стецики, Мельник Павло, Г. Семен, Лопата, Думик Михайло, Костів Петро, Нагірний, Походжай, Кузик Микола, Дорош, брати Залужні, Пончко Павло, Бакович, брати Загребельні, брати Левицькі, Глушко, Ковальчук, Кузів, Галаза Орест, Пукало, брати Когути, Гунька, Благий, Шанайда, Мороз, брати Галушки, Потягач-Зелений, Дулеба, Шагай, Білик Василь та багато більше молодих націоналістів.

Організаційно найменшою одиницею-клітиною, було „звено”, що складалося з 3-5 членів (між ними все один відповідальний перед зверхником, якого ніхто більше не знав). Найменшою одиницею сили для дій на даному терені в селі чи в місті, були „куш” або „станія”, що мали свого станичного провідника. В даній станиці могли також знаходитися ще й інші члени підпілля, як військовики, розвідчики, спеціаль-

боевики, зв'язкові, пропагандисти, вишкільники, просвітяни та інші. Три станиці – кущі, або три села, tworили підпільну одиницю, що її називали „підрайон”. Він мав свого провідника так зв. підрайонного. Три підрайони (дев'ять сіл) tworили „район” з районним провідником на чолі. Три райони (27) tworили „надрайон” з таким же провідником, якому підлягали всі районні провідники. Три „надрайони” – приблизно 75-80 сіл тобто повіт, tworили в підпільній мережі „повіт” маючи повітового провідника. Такий повітовий провідник, призначував для „повіту” найкращих співробітників з поміж довірених підпільників, він мав обов'язок слідкувати за діями ворога-окупанта, плянувати та приготувати протидії. Отримував директиви постійно від свого зверхника „окружного провідника”, хоча часами отримував їх прямо від крайового проводу. П'ять повітів — tworили „округу” із своїм проводом, а всі вони були під командою краєвого проводу. Кожний окружний провід, мав свої референтури, між якими була розділена вся праця підпілля. Були референтури окружно-босві, організаційні, пропагандивно-освітні, розвідочно-зв'язкові, жіночі відділи різних спеціальних галузів підпільної праці. На чолі кожної референтури був провідник, що відповідав за свою ділянку праці. Була ще окрема референтура юнацтва, що мала виключно виховний характер і підготовляла молодий, спосібний елемент на прийдешніх членів ОУН та провідних громадських діячів в українській суспільності. В мережі підпільної системи, провідник окружного юнацтва, підлягав окружному провідникові.

Така система підпільної організації ОУН, існувала від початку реорганізації та переімени УВО на ОУН з різними доповненнями в міру потреби та пристосуванні до часу і місця – аж до 1939 р. себто розгрома польської держави.

Восени 1930 р. польські окупанти переводили на терені Бережанського і суміжних повітів, так зв. „пацифікацію”, що по суті справи була звичайним бандитським нападом на безборонне українське населення, щоби матеріально його знищити, принизити його людську і національну гідність та опізнити державницьку зрілість найширших українських мас. Ворогові – це не вдалося досягнути, навпаки ріст і гін тих мас був ще більший, ще глибший, він увійшов вже в кість і кров народу. Так, як опісля не допомогла ворогові страта сл. п. босвників Біласа і Данилишина в приборканні і застрашенні українського населення, так тепер зовсім інші наслідки залишила за собою ворожа пацифікація.

Український народ холодно прийняв ці жорстокі знущання, він із ще більшою ненавистю до ворога, а любов'ю до своїх — посилив і зміцнив свій спротив наїздників.

На акцію польщення українських шкіл в повіті, організація відповіла так зв. ігнорними саботажми і нищенням усіх признак насильної польщини в українських селах. Бережанська тюрма, знову заповнилася українською молоддю, а польські суди призначували високі карі за найменшу дрібницю, а часто-густо засуджували зовсім

невинних.

Першими жертвами арештів і судження молодих українських студентів та селянської молоді в роках 1930-1933, були такі друзі — студенти: Петро Олійник, Михайло Баран, Богдан Прокопів, Лев Рега, Іван Думик, Богдан Курдидик, брати Григорій, Василь Лятишевські, Микола Іванів, Микола Малиновський, Василь Івахів-Сонар, Володимир Заплатинський, брати Ярослав, Богдан Старухи, Теодор Федечко, Михайло Семчишин, Василь Вишиваний, Іван Яцишин, Дмитро Мирон-Орлик, Петро Федорів-Пер, Петро Галаса-Птах, Павло Пончко, Омелян Семчишин, Омелян Логущ, Богдан Пашківський, Весоловський, Омелян Лапунька, ред. Петро Сагайдачний, П. Танчак, Андрій Білінський, Пухаль, Шерба, Спас, Іван Балук, брати Володимир, Осип Пришляки, Михайло Дідора-Гудима, Даньків, Теодор Баран. Абсольвенти торг. школи; Микола Левицький, Дмитро Лушпак-Вуйко, селянські юнаки; Розп'ятовський, Сирота, Атаманчук, Баран, Несторович, Ухман, брати Корніцкі, Мрикало, Процик, Козак, Когут, Стельмах, Микола, Гриць, Василь Лихолати, брати Іван, Гриць, Михайло Парасюки, Микола Труш, Осип Баран, брати Володимир, Антін Шидловські, брати Левицькі, Дмитро Барилка, Андрій Волощук, Теодор Голяш, Семен Федечко, брати Григорій, Іван Гірняки, брати Семен, Василь Гайдуки, Осип Марків, Павло, Степан Мельники, Семен Левицький, Микола Бей, Василь Мурашик, Микола Метанчук, Іван Тибор, Іван Липа, Осип Мандебура, Павло Симак, брати Іван, Іван Прийдуни, Ромах, Холява, Якимович, Гордій, Школяр, Василь Цап, Дмитро Семчишин-Брудас, Петро Костів-Скоб, Нагірний, Походжай, брати Бойки, брати Підлужні, Потягач-Зелений, Іван Королишин, брати Шагаї, Плонський, Кузів, та багато друзів, що в тому часі були заарештовані польським окупантом, мовляв, вони належали до підпільної організації ОУН. Восени 1933 року, польська поліція заарештувала майже всіх учнів Бережанської гімназії українського походження, мовляв, вони також належали до ОУН, хоч молоді гімназисти були в тому часі, ще малолітніми юнаками.

Тоді заарештували також і старших громадян під закидом членства ОУН, як о. Петрицького, Івана Штабалука і багато інших. Сиділи також в бережанській тюрмі молоді учні гімназії: Омелян Котлярчук, Михайло Вербовецький, Теодор Павлів, Іван Кубай, Левко Бемко, Роман Рижевський, Василь Білик, Омелян Войтович, Ярослав Нагірський, Борис Мушкевич, Орест Семчишин, Микола Зацухлий, Петро Галушка.

В 1934-5-6-тих роках, ОУН на території Бережанщини, повела повний відплатний наступ на окупантів у всіляких видах — від збройних нападів до бойкоту всіх державних монополій. Боевий референт Ярема зі своїми босвиками, не одного польського хулігана відучив робити бешкети чи зачіпатися з українською молоддю. Не один із них отримав письмове попередження і настрашившись, заперестав свого хуліганства. Таке упімнення отримували і поліцаї, що в багатьох ви-

ладках змінили своє відношення до автохтонного населення. Боевики справно вичистили весь повіт від польських банд, грабіжників, ошустів чи звичайних злодіїв, що співпрацювали з поліцією, були донощиками чи провокаторами. Народ про це знав. Приймав з великим вдовolenням відомості про відплатні дії підпілля в його обороні; вони підносили його на душі, зміцнювали свідомість, що він не є безборонний, бо за ним стоять боевики, що несуть ворогові кару і відплату. Ворог — почав відступати, він почав побоюватися трьох букв — ОУН.

Коли в бережанській в'язниці, дозорець Грох на власну руку почав побивати українських політичних в'язнів, і тримати їх в темниці, а одного з них гімн. учня Рогатинської гімназії Василя Мурашика побив так тяжко ключами по голові, що хлопчина осліп, а опісля від тих побоїв помер, ОУН видала на нього присуд смерті. Восени 1936 р. в самі „задушки” згинув той садист від кулі месника сл.п. Михайла Думика, з яким був його друг-боевик Іван Грицківський. Після атентату, вони обидва зголосили своєму зверхникові Яремі, що присуд виконаний. Вже тоді ні один з дозорців не підніс руки на українського політичного в'язня. Був ще у в'язниці, звичайний бандит-розбійник на прізвище Осецкі, що з намови дозорців наших в'язнів побивав, обкрадав, ще й фальшиво проти них свідчив. На нього теж ОУН видала присуд смерті. Коли лише вийшов з в'язниці, був покараний так, як його компаньйон Грох. За смерть від кулі польського поліція Когачевського — молодого хлопця Івана Когута в селі Урмані на Бережанщині, ОУН видає присуд смерті на Когачевського. Боевики Бей і Сокіл отримують наказ, виконати присуд. Когачевські спинився в селі Дрищеві з другим поліцаєм та невідступним поліційним псом-вовчуром. Наші боевики мали наказ виконати присуд лише на Когачевським. І так сталося, другий поліцай вийшов живий. Поширилася відомість по цілому краю, що садиста-поліцай покарали смертю, але іншого невинного поліцай навіть не торкнули. Це зробило велике враження на поліцаїв, дозорців та інших менших достойників, що мали урядові стрічі з автохтонним населенням.

Останні три роки перед німецько-польською війною, це час посиленої підпільної дії проводів ОУН. Уся Бережанщина скипала ненавистю до ворога, що поширив та зміцнив поодинокі станиці поліції, наводив на села загони кінної поліції та відділи польського „стшельца”, для допомоги у приборкуванні українського населення. Сам староста з комісаром поліції та іншими посіпаками, гнався крізь села самоходом, казав скликати людей і грозив їм повторенням паціфікації, в'язницями й засудами за приналежність до ОУН. Дуже часто посилав комісара поліції з хмарою поліцаїв, озброєних машинними пістолями і ручними гранатами на обшук наміченого села. Звичайно над ранком, село довідувалось, що воно з усіх боків замкнене відділами поліції, та що зараз почнуть гейби обшуки за зброєю, в дійсності пригнали, щоб понівечити село і нанести йому великих матеріальних пошкоджень. ОУН — також не дармувала; коли треба було вида-

ти присуд смерти на будь-якого хулігана, вмиєть — засуд виконано, когось іншого попередити чи настрашити — зараз було це зроблено. До того члени-підпільники постійно відбували рейди в повіті головно ночами, відбували вправи, знаходили нові криївки для себе і малих магазинів, звичайно в густих лісах. Все ж таки, ОУН, доклала усіх сил і спроможностей, щоби було якнайменше втрат по своїй стороні, за те ворог, щоб мав ті втрати якнайбільші, а головно, щоб його нервувати, не дати йому спокійно жити та виробити свідомість, що він живе на вулькані серед ворожого населення, що чекає догідної хвили. Самі ж підпільники — це була найкраща, найбільше ідейна молодь, що не шкодувала кожної хвилини принести жертву молодого життя, за краще завтра свого народу.

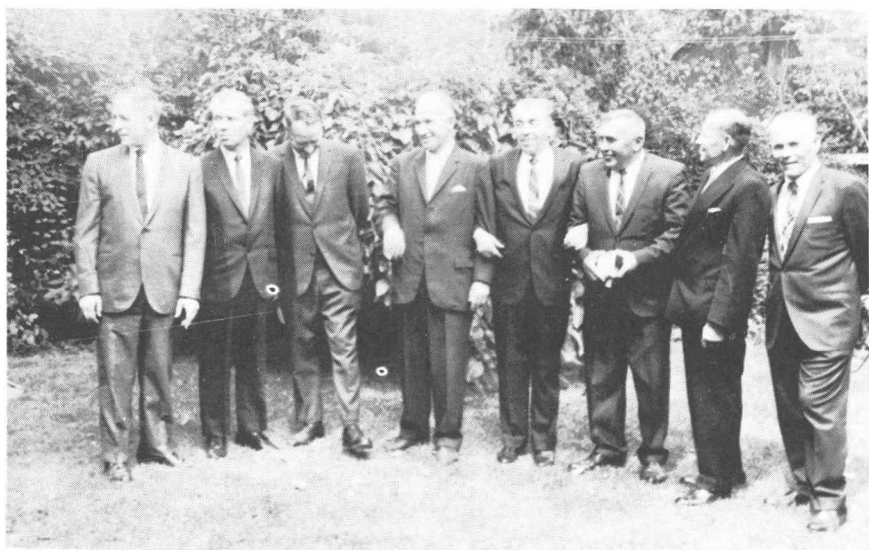
Та час не стояв в місці. Вже від кількох років наближалася світова воєнна хуртовина, до якої ОУН підготовляла своїх членів і бовивків. Польський окупант почав гарячково приготуватися до війни, при тому дуже посилив терор та всілякі „акції” проти українського населення. До таких акцій належало в першу чергу створення концентраційного табору в Березі Картуській. Цілі сотні щонайкращого українського активу, попали до тої польської катівні. Попав туди оточений боввий референт сл.п. Ярема та багато інших. Тодішнім керуючим провідником-підпільником, на теренах Бережанщини був сл.п. Григорій Голяш-Шолом-Бульба-Бей. На його наказ, вже підчас німецько-польської війни, ОУН роззброювала польських мародерів, а то й цілі менші відділи польського війська, що втікало в напрямі Мадярщини чи Румунії. Боввики ОУН, забирали зброю та магазинували її у спеціальних криївках, щоби заховати на слухний час. При таких „операціях” бували не раз жертви з обидвох сторін, ранені та убиті; був тоді ранений друг І. Грицківський, були убиті два боввики сл.п. Осип Гойса і Степан Олеськів, важко ранені сл.п. Іван Підойма, Василь Гірюняк, Іван Івашків, що опісля в підозрілий спосіб — померли в шпиталі в Бережанах.

ОУН в часі большевицької окупації

В часі розгрому польської держави, на теренах Бережанщини майже всі активні члени ОУН, були вже знані, бо ж вони явно брали участь в роззброюванні польських відділів, чи навіть у сутичках і більших боях. Тому таких „розпізнаних”, ОУН ховає в тінь, щоби вони не насувалися перед очі новому окупантові — большевицькій Москві. Тоді на теренах Бережанщини, був представник головного проводу в особі сл.п. жінки-революціонерки псевдонім — Ріко. Пізніше вона загинула, повертаючи до Львова разом з обома боввиками М. Сисаком та І. Марковим. Негайно після приходу московських „визволителів”, розпочалася безнастанна пропаганда про „радісне і щасливе” життя під советами, зокрема в колгоспах. До кожного села і присілка, прикріпили такого пропагандиста, а рівночасно шпигуна і наглядача над

Провідні члени підпілля ОУН на Бережанщині: стоять зліва, Іван Дацишин-Беркут, Люба Петрицька, Ярослав Пришляк, Ярослав Федик у 1936-1941 рр.

Співтворці і члени підпілля на Бережанщині: зліва інж. Степан Голяш, Осип Безкоровайний, Михайло Лупенець, Семен Левицький, Іван Гіряк, Дмитро Гайдук, Степан Гаврилюк, Теодор Голяш.

**Жителі села Бишки, колишні бойовики УПАрмії, що зі зброєю в руках
продерлися на захід — сьогодні живуть на чужині.**

**Микола Івашків, підстаршина УГАрмії, співробітник підпілля на території
Бережанщини.**

Сотник УПА Степан Голяш-Мар з провідницею членок УПА Надією-Марійкою. Вони боролись з московським окупантом до 1947 р.

Провідні члени підпілля на Бережанщині в 1936-1939 рр. Сидять зліва, Теодор Федечко-Ярема, Лев Зацний-Троян; стоять, Петро Федорів-Пср, Григорій Голяш-Бей-Бульба-Шолом.

мешканцями тієї місцевості, співпрацівника політичної поліції званої „НКВД”, себто „Народній Комісаріят Внутрішніх Діл”. Розпочалася тоді на землях Західної України оргія мітингів, сходин, нарад, що їх інсценізували „визволителі” у всіх селах, містах і містечках аж до знуду, на яких говорили-плели самі брехні й небелиці в живі очі, без ніякого стриму чи сорому, і думали, що люди повірили в ті фантазії і брехні. Посилили ту акцію, коли приготувляли найбільшу фарсу-комедію так зв. „Народні Збори” для прилучення українських земель до московського „царства”.

Не довго тривало, як провід підпілля ОУН на Бережанщині, мав повний образ з чим і пощо прийшли „визволителі” і що стріне український народ під новою окупацією. Не треба було бути дуже кмітливим і спостережливим, щоби вмить розпізнати ворога по його ділах. Взагалі все людське життя байдуже чи організоване чи приватне, піддали під нагляд і контроль большевицьких комісарів-наглядачів. Усі бібліотеки відразу сконфісковано. На уряди по селах і містах, вивдигнули дуже непевний елемент, що досі жив відокремлено не беручи участі в українському зорганізованому житті, або скрито був симпатиком комунізму. Всюди порозвіщували великі оголошення, про заборону багато дій чи вчинків, що досі кожний міг свобідно виконувати, а то під загрозою розстрілу. Усі приватні крамниці чи установи — соціялізували, себто заграбили, нового товару не привозили, бо не було звідки, за те привезли багато тисяч портретів „вождів”, а найбільше кривавого Сталіна-Джугашвілі. Навіть місцеві жиди-комуністи говорили: „То не є та комуна, про яку писали нам в книжках та летючках — це звичайна банда рабівників та злодіїв, яке то все бідне, обдерте, голодне, що аж страх!” Один із тих жидів, попередив автора цих рядків і багато інших українців, щоби зникали-ховались, бо вони є на списках . . . у „визволителя”.

Вже в перших днях нової окупації, повітовий і окружний провід ОУН, скликали в густих лісах, усе провідне членство ОУН, і там їх повідомлено, про розв’язання організації, щоби вони на випадок заарештування, могли сміло признатися до членства в ОУН за часів польської окупації, та тепер, такої організації вже не потрібно, бо нас, мовляв, визволили з пансько-польської неволі.

В тому часі завдяки німецькій перемозі повиходили з тюрем значні члени ОУН, Бережанські земляки, як сл.п. Ярослав Старух, Лев Зацний, Федь Федечко, Дмитро Мирон, Петро Федорів, Лев Реґа, Михайло Семчишин, Дмитро Семчишин, Стецко-Скоб, Микола Зацухлий та багато інших. Вони залишилися по німецькому боці границі, та ще багато розпізнаних боввиків перейшли за Сян на німецький бік. Тоді виїхав з Бережан також повітовий провідник Осип Рижевський-Іжак і поселився у Відні.

Большевицька дійсність на західно-українських землях вимагала нової підпільної організації для стримування большевицьких арештів та вивозів автохтонного населення, а також для захисту безборон-

них людей від комісарів-енкаведистів, що почали давати про себе чути. Наступила повна реорганізація ОУН на Бережанщині — на чолі стоять старі загартовані революціонери, переважно студенти вищих шкіл, що ту реорганізацію перевели в життя, але вже на інших засадах конспірації, достосовуючись до нових адміністративних одиниць в повіті й окрузі.

Першими організаторами підпільної мережі ОУН на терені Бережанщини під час московської окупації, були друзі студенти: Богдан Івашків-Топір, Михайло Семчишин-Дон, Григорій Гончар-Моряк, Михайло Вербовецький, Василь Білик, Теодор Павлів, Осип Дяків-Горновий, брати Степан, Григорій Голяші, Богдан Прокопів, Зиновій Гладкий, Гаврилюк-Арпад-Роберт, Орест Бакалець, Зиновій Олійник, брати Левицькі, Нагайло, брати Лонкевичі, Іван Майчук (опісля провокатор), гімназійні і десятирічки учні: Василь Безкоровайний, брати Галушки, брати Хомицькі, брати Віцинські, Стефан Федечко, Василь Лихолат, Василь Олеськів, Іван Марків, Михайло Сисак, брати Гайдуки, Іван Бузяк, Іван Антоляк, брати Голяші, брати Гірняки, Теодор Намісник, брати Фалюші, та багато селянської молоді, яка в тому часі пішла в школу, щоби здобути середню освіту.

Із старих ветеранів ОУН, бовбики: Степан Гаврилюк-Чорнота, Семен Гайдук-Виговський, Григорій Гірняк-Будяк, Іван Безкоровайний-Болбочан, Дмитро Куціль-Дріт, брати Морози, Стецик-Скоб, Семчишин-Брудас, брати Костеві, Микола Кузик, Іван Бакович, брати Кондрати, брати Турчини, Михайло Хомин-Обух, Микола Зацухний, мгр. Іван Миськів, Григорій Цебрій, брати Кардаші, Наняк, Когут, Ковальчук, Свинтух, Михайло Думик, Іван Грицківський, Іван Мединський, Михайлюк, Тимотеї Стефінів, брати Тернові, брати Безкоровайні, брати Залужні, брати Шагаї, Ярошенко, брати Загребельні, брати Бойки, Степан Дулеба, Дмитро Барилка, Іван Гусак, Полонський, брати Пайончківські, брати Миськові, брати Мартинюки, брати Корніцькі, Андрій Мандзій, брати Недільські, брати Королишини, Походжай, брати Снилики, брати Созанські, Шанайда, Осип Кусень, Орест Галаза-Орлан, брати Борецькі. Також учні десятирічки, що працювали як виховники по селах в так зв. „клубах”, продовжували юнацькі курси серед селянської молоді по селах, а робили це під маркою комуністичних організацій „КСМ” (комсомол).

Були й спеціальні співпрацівники підпілля ОУН; ними були сестри Зиновія і Дарія Юськевичівні, Стефанія Дулеба, Теодосія Голяш, Тося Миронівна та дві зв'язкові з Раю. Їх усіх замордували у тюрмах московські енкаведисти.

Провід організації повів тоді дуже обережну політику супроти нового ворога, він дав наказ якомога оминати сутичок з військами НКВД та всякими провокаторами, що пробували увійти в середину організації для шпигунства. Кожного члена організації, що був у руках НКВД, відповідні чинники ОУН основно перепитували, звичайно звільняли з членства і більше його в організації не було. Лише дея-

сих приймали назад, коли вони були конечно потрібні, але тоді три-тали їх в захованні, або відсилали на німецький бік за Сян. Часами тереходили границу підпільники у більшій кількості і тоді дохо-дило до поважних боїв з прикордонними військами НКВД, при чому були й великі втрати з обох сторін. Ще за польської окупації, через друга сл.п. Теодора Федечка-Ярему, я запізнався з визначними чле-нами підпілля а саме з Левом Зацним-Трояном, Ярославом Старухом-Зтягом, Дмитром Мироном-Орликом, Петром Федорів-Пером, Осипом Рижевським-Іжаком, Григорієм Голяшем-Бульбою, Омеляном Семчи-чином. Але 1933 року, я попав на чотири роки „в холодну”. Після виходу на світ у 1936-му році, я знову їх усіх стрінув та разом з ними отовився до нових дій проти польської окупації. Після приходу мос-ковської комуні, вони всі, як розпізнані члени організації, примушені були перейти на німецький бік.

Мені судилось залишитися на рідних землях, та в один час керува-ли підпільною організацією, і тоді я старався, щоби по нашої стороні було якнайменше втрат, і це моє завдання таки я переводив в діло. Через якийсь час, повернулись у Бережанщину друзі-підпільники Гриць Голяш, Семен Левицький, Володимир Дейчаківський, Лев Зац-ний, Дмитро Мирон, Ворон, Ф. Федечко-Ярема. Він попав в руки НКВД у Львові зі зброєю в руках, його певно й забили в часі стрі-яннини, бо всілякі пошукування не дали висліді. Невдовзі повертав-ся назад на німецький бік друг Лев Зацний у гурті з іншими підпіль-никами. Коли вже перейшли ріку Сян і виходили на німецький беріг, тосипались на них серії большевицьких пострілів, що смертельно його поранили та декількох друзів. Їх тіла найдено, і поховано по хрис-тиянськи в одній спільній-братській могилі, та поставлено пам'ятник.

Настали дуже важкі часи для підпілля, коли ворог тероризував населення вимогою донощитва та вимагав бути секретними співро-бітниками-сексстами НКВД, а за пряму відмову, вивозив на страту. Але були також і платні сексоти. Такими були колишній урядовець філії „Просвіти”, Михайло Карач і його жінка-московка псевдонім „Вера”, таким був випускник Бережанської гімназії Іван Майчук, ро-дом зі села Дібща. Довгі літа він був членом підпілля, мав псевдонім „Шеф” і працював у відділі розвідки при повітовому проводі. За часів большевицької окупації, Іван Майчук-Шеф, був вже повітовим провідником розвідки, а організаційно підлягав — повітовому про-відникові Семенові Гайдук-Богуніві. Майчук його зрадив і в лісі при зблаві на криївки підпілля, відділи НКВД вбили Гайдук-Богуна по-стрілами з машинової зброї, забрали тіло і тасмно поховали на цвин-гарі. Цей підлий зрадник Майчук видав пізніше в руки НКВД своїх близьких друзів, що йому довіряли — їх ворог знищив. До них нале-жали: Михайло Вербовецький, Василь Білик, Бакалець (вдалось йо-му втекти), Осип Дяків-Горновий (чудом спасся в Житомирі), Сем-чишин-Брудас, Гриць Лихолат, Василь Безкоровайний, Осип Безко-ровайний, Гриць Гірняк, Методій Гірняк; Майчук також підступно

замордував підпільника Михайлюка.

Восени 1940 р. провід ОУН вирішив перевести з Бережанської Округи всіх підпільників, для відтяження округи від військ НКВД, а також тому, що були тягарем для тих повітів, під оглядом харчування та заосмотрення в одяг тощо. Тодішній крайовий провідник Іван Климів-Легенда вважав, що найкращим тереном пересунення підпільних груп була Сокальщина і Волинь. Відси можна було легше перейти кордон через річку Буг — на німецький бік. Цей похід мав приготувати сл.п. Григорій Голяш-Бульба. Він мав стрічу з крайов. провідником Легендою десь в Сокальщині, і цю справу докладно обговорено. Щасливо повернувшись в Бережанщину, Голяш скликав нараду всіх провідників округи, в якій брали участь: сл.п. д-р Михайло Степаняк-Лекс, Михайло Семчишин-Дон, обл. провідник Роберт Гаврилюк-Арпад, Григорій Гончар-Моряк, Семен Гайдук-Богун, автор цих спогадів Іван Гірняк та всі повітові провідники.

Підпільникам видано наказ, запастися добрим взуттям та одягом, взяти з собою добру зброю, бо пересунення триватиме приблизно один місяць. Всіх підготованих до вимаршу, було понад три сотні людей. В дорогу в напрямі Волині, вимаршували десять відділів по 25 - 30 підпільників, з провідником на чолі. В першому відділі маршував і автор цих спогадів, разом зі своєю дружиною. Перший відділ нараховував 25 босвиків і три жінки, що також мали перейти кордон. Дійшовши до кордону, розвідчики остерегли відділи, здержатися з переходом на кілька днів, а підпільників законспіровано перетримати малими групами подалі від кордону, по хуторах Волині, Сокальщини та Радехівщини. Але не вдалось заховати таємно присутність такої кількості підпільників неподалеку границі. Їх захованих в оборогах сіна, зауважили малі пастухи, розказали вдома, і ця відомість дійшла до большевиків. Війська НКВД зайшли півколом ті обороги, обстрілюючи їх запальними гранатами, при чому загинуло 42-ох босвиків. Решта їх, пішли у протинаступ розстрільнею, рятуючи своє життя і співдрузів, при чому загинуло багато енкаведистів — між ними один високої ранги старшина НКВД. Інші групи, що ще не дійшли до кордону, також мали перестрілки з військами НКВД, між ними група Михайла Семчишина-Дона і Михайла Степаняка-Лекса. Ті групи щасливо повернулися на Бережанщину. Я з дружиною, крайов. провідником Легендою і ще кількох друзів, повертались на Золочівщину, і щасливо там добилися, мимо великих небезпек, що чигали по дорозі. На нас вже ждали друзі Дмитро МIRON-Орлик з Р. Кравчуком-Степовим. Вони щиро нами зайнялися і там ми перебували біля двох тижнів. Вже тоді говорив нам друг МIRON-Орлик, що війна між німцями і большевиками — немину́ча, однак німці — це треті окупанти України, що прийдуть на наші землі, маючи на увазі лише свої великодержавницькі інтереси. Розпрощавшись з тими друзями, ми з жінкою подалися в сторону Бережанщини, і прибули на знане нам місце зв'язку. Нікого ми там не застали, бо місце було зрите гра-

натами, а дерева посічені скорострільним вогнем. Ми мусіли скоро залишити це місце, бо побут грозив великою небезпекою. Так дійшли ми до села Урманя, а відси до нового місця зв'язку. Тут довідалися про велику облаву військ НКВД проти підпілля, в якій загинув повітовий провідник Семен Гайдук. На тому місці в його пошану, насипано високу могилу. Там спочиває також безстрашний провідник і борець Григорій Голяш-Бульба-Бей-Шолом, що загинув у бою 1951 р.

Війна поміж двома тоталізмами — зближалася з кожним днем. Прийшли нові напрямні для підпілля, як має поводитись і які чекають його завдання на той час. Йшло про те, щоби уникати сутичок і боїв з військами НКВД, не допускати до непотрібних жертв підпілля, а використати той час на добру підготову всього активу до грядучих подій. Прийшла також директива, нав'язати контакт з визначнішими людьми серед інтелігенції, для співпраці в перших початках нової ситуації на наших землях. Погодилися на співпрацю з підпіллям сл.п. д-р Франц Бабяк, проф. Григорій Бобяк, проф. Михайло Брунець, дир. Антін Крамарчук, Володимир Пришляк, Іван Королишин, Кокорудза, брати С., брати Оприски, Снилик, Павло Созанський та ін. В криївках підпілля, в недоступних лісових гущавинах, відбувалися різноманітні вишколи молодих борецьких. Колишній адвокат Михайло Степаняк-Лекс обговорював питання московсько-комуністичної ідеології, член крайового проводу Ворон, викладав про політичні події у світі, а Роберт-Арпад і Голяш-Бульба навчали молодих підпільників військової справи і нової партизанської тактики. На весні перед початком війни двох геїв союзників, на терени Бережанської округи, прийшли з закордону спеціальні зв'язкові і деякі члени крайового проводу.

Десять при кінці березня чи з початком квітня 1941 р., московські енкаведисти головно ночами, насакаували на села, присілки чи поодинокі хутори, забираючи силою українське населення для вивозу на Сибір. Тоді московські правителі дуже посилили всякого роду терор, морди, арешти, тортури, вивози та інші „блага”, сотнями років плекані і вирощувані на московській землі — московськими опричниками. Таке то добро принесли на українські землі „визволителі — кращі друзі українського народу” і як там ще вони себе брехливо називали, до цього в жадливий спосіб сплюндрували все майно західних земель України, забираючи його в московщину.

ОУН — в часі німецької окупації

Надійшов день 22 червня 1941 р., початок німецько-большевицької розправи. Вночі прийшов зв'язковий з дорученням, вирушити негайно в напрямі села Вербова, де на нас чекають визначні провідники підпілля Лекс, Бульба, Дон, Будяк, Осип. За одну ніч ми прибули

на означений пункт. Тоді запали тут важливі рішення в справах захоплення в'язниць в Бережанах і в окрузі та всіх поліцейних станиць НКВД в повіті, і старатися швидко визволити всіх в'язнів. Перебуваючи в тому часі в лісах сіл Жукова, Гинович і Баранівки, майже всі члени обласного і окружного проводів, вирішили чимдуж дістатися до Бережан і приєднатися до місцевих підпільників, тримати зв'язок з босвіками сіл Лісники і Рай, щоби негайно прийти з допомогою політичним в'язням в бережанській тюрмі. Всі рушили в сторону Бережан, але вдертися до міста — не повелось, бо ще йшли важкі бої за місто, що приневомили нас заховатися у придорожніх ровах дороги на Жуків. Тут були вже німецькі війська, що обійшли місто від сторони греблі та схопили московське військо у два вогні. Тоді ми начіпили собі на рукави синьо-жовтістрічки, щоби німці нас не спиняли, і таки добилися до мешкання сл.п. д-ра Франца Бабяка, де на нас нетерпеливо ждали. Там запали перші рішення для захоплення влади в українські руки. Передусім, треба було створити порядкову поліцію, і це завдання доручено Іванові Королишинові і Кокорудзі, а їм до помочі призначено Володимира Бідулу, братів В.О. Оприсків, братів П.В. Созанських, Калинюка, І. Грицківського, І. Мединського, В. Снилика, Іванчуківну, Н. Пайончківську та ще кількох молодих гімназійних учнів. Адміністратором повіту призначено д-ра Франца Бабяка, керівником шкільництва проф. Григорія Бобяка, посадником міста Володимира Пришляка. Захоплено архів НКВД в Бережанах і Козові, разом із слідчими протоколами і книгою-списком сексотів. Нова українська адміністративна влада, мала перед собою важне завдання, упорядкувати місто дуже знищене німецькими налетами, поховати велику кількість погиблих вояків з обох армій, а також помордованих московськими більшовиками жертв їхнього терору. Крім цього, треба було подумати про харчі для міста, та відкрити крамниці продажу хліба.

Важко приходилося починати правильну адміністративну роботу після прогнання більшовиків, що майже два роки грабили нещасне західньо-українське населення, залишаючи голод і брак найконечніших товарів, що їх вивезли-зrabували „визволителі”.

Поволі наладжувалось життя в зовсім нових формах і змінених обставинах. Доки Бережанщина була під військовою адміністрацією німецької армії, ніхто не спиняв ні українську владу, ані українське населення у виявах повного національного життя, а більшість українського населення, знаючи проклямацію про віднову української державности з 30 червня 1941 р., мали тверду віру, що в німецьких планах на сході Європи, є також відновлення сильної української держави. Швидко прийшло розчарування, коли Східню Галичину прилучено до Генерального Губернаторства, — північно-західні українські землі до „Райхскомісаріату України”, а всю адміністрацію краю, обняли приїжджі німецькі партійники-гітлерівці. Разом з ними, приїхала німецька поліція і німецьке „Гестапо”, що дорівнювало, а часом

перевищувало московське НКВД в мордах, катуванні, арештах, практикуючи звірське, дике й нечуване серед культурних народів поняття збірної відповідальності. Треба було знову йти в підпілля. Невдовзі дало знати про себе Гестапо, арештуючи студ. Михайла Семчишина, посадивши його в тернопільську в'язницю. Причиною арешту був донос польського робітника з друкарні, над якою арештований мав нагляд, мовляв, там друкувалися протинімецькі, пропагандивні відозви, що їх забирали з собою похідні групи прямуючи в Україну. Там друковано також „Лист до українського народу від провідника Степана Бандери”, а в ньому відверто говорилося про загарбницькі пляни гітлерівців у відношенні до України. Швидко почали погіршуватися відносини між українцями і німецькою окупаційною владою, що не скривала своїх плянів та ще й на кожному кроці давала до пізнання, що вони є панівною нацією, а інші є і будуть лише німецькими прислужниками.

В тому часі крайовий провідник Легенда дав розпорядження, створити на терені Бережанщини військовий вишкіл для старшин і підстаршин усіх родів зброї для підпілля. Вибрано як здавалося догідне місце в замку, що колись належав графові Р. Потоцькому в місті Поморянах. Були там і добрі площі для всіляких військових вправ та багато вільного місця. На означений день, прибули до замку понад три сотні добровольців. Одного дня ранком, коли ще всі спали, гестапівці і військо „СС”, наскочили на місто Поморяни і замок, всіх заарештували і вивезли до в'язниці Гестапо у Львові на вул. Лонцкого. Між арештованими був також поручник Василь Івахів-Сонар. Несподівано, Гестапо заарештувало в Бережанах всіх активних в адміністрації наших людей, частину звільнили на місці, частину звільнили в Тернополі, а решту привезли до Львова до в'язниці на вул. Лонцкого. Тут у Львові ще декого звільнили, залишили лише: Михайла Брунця, Михайла Семчишина-Дона, Лева Регу, Мирона Дороша і автора цих рядків — Івана Гіряка. Усіх їх вивезли згодом до в'язниці Монтелюпіх у Кракові, в якій збирали членів ОУН, що їх називали „Бандера Беверунг”. Важко було втриматись живим — при постійному голоді, допитах, побоях і нелюдському поводженні гестапівців з арештованими людьми. Допит вів визначний гестапівець на прізвище фон Мельотке, що може й мав багато доброї волі у відношенні до українців, але й він не міг багато зробити проти гітлерівської генеральної лінії у відношенні до всіх слов'янських східних народів. Все ж таки завдяки інтервенції сл.п. д-ра Володимира Бемка, що ходив разом з моєю дружиною до нього в моїй справі — я опинився на волі, а також інші Бережанці, крім нашого друга Михайла Семчишина, що помер в концентраційному таборі.

Українська Повстанська Армія (УПА)

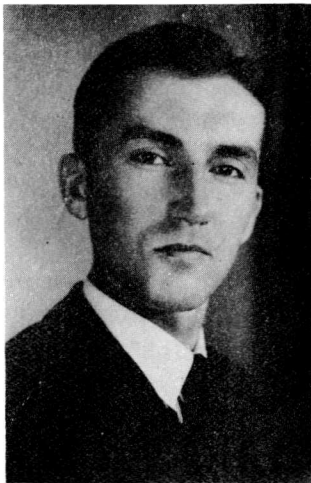
У 1942-му році, створено Українську Повстанську Армію, для боротьби з окупантами України. Багато ідейної молоді з Бережанської

округи, стало її вояками, що чесно до останку боролися з ворогами України. У тому часі, гестапівці повели посилений терор, щоби населення залякати та спинити ріст підпілля. Вони заарештовували тисячами українську молодь, заповнюючи в'язниці і концентраційні табори, висилаючи інших на важкі невідільничі роботи до Німеччини. Багато патріотичної молоді загинули — розстріляні, повішені, чи в „кацетах”. На ті терористичні дії німецького Гестапо, підпілля відповіло посиленою організаційною роботою, для придбання якнайбільшої кількості боєвиків; також нападами на менші групи німецького війська, магазини і пункти військового заосмотрення німецької збройної сили, щоби здобути військову зброю та інший виряд. Почалися рейди боєвиків підпілля проти гестапівців, при чому були й втрати з обидвох сторін. Тоді загинули боєвики: Михайло Пайончківський, Омелян Лапунька розстріляні ворогом, а інші, як Михайло Семчишин і Ярослав Старух, сиділи в кацетах чи у в'язницях. Але сл.п. Ярослава Старуха-Стяга, інші боєвики перебравшись у форму гестапівців, вивели щасливо з в'язниці у Львові. Перебуваючи в Бережанщині на доручення проводу підпілля, ходив я кілька разів до знайомих молодих жидів, лікарів, дентистів і ін., яких підпілля дуже потребувало, щоби вони йшли в ліс до нас. Вони отримують військовий вишкіл, і будуть разом боротися проти спільного ворога. Частина жидів таки пішла з нами, але небагато. Провід підпілля видав розпорядження, щоби жидам, що тиняються по лісах чи селах, давати всяку допомогу, їх переховувати й харчувати. Таке саме таємне розпорядження, отримали і всі станиці української поліції в повіті, щоби йшли назустріч тим нещасникам та рятували їх від неминучої смерті. Чимало жидів з терену Бережанщини, живуть сьогодні розпорошені у всьому світі, лише завдяки допомозі і опіці українського підпілля. Повітовий провідник підпілля сл.п. Чмир, ще в мундурі командира української поліції, дуже допомагав жидам Бережанщини. Зате, гестапо мало його розстріляти, коли б завчасу повідомлений — не втік у підпілля. Також сл.п. боєвик Іван Дячишин-Беркут, багато допомагав жидам, напр. лікареві д-р Померанцові, якого з родиною хотів вивести в Румунію. При таких славних боєвиках, можна було не одному жидові допомогти, але вони все чогось запізнювались, а опісля йшли мов ті барани на заріз, без найменшої спроби самооборони чи втечі.

В тому часі ОУН і УПА на теренах Бережанщини, видали наказ своїм членам, щоб вони так само ставилися до окупантів, як вони ставляться до нас. Про те повідомлено також німецьку владу, вияснюючи, що у випадку будь-яких репресій їхньої влади проти місцевого українського населення, підпілля відповідатиме репресіями супроти окупантів. Коли ж згодом підпілля зазначило протинімецькими боєвими діями, що буде дотримуватись засади „око за око”, „зуб за зуб”, німецький окупант, таки заперестав репресій, а навіть старався здобути довір'я і налагодити приятельські відносини між владою і населенням, що йому очевидно ніколи не вдалося.

**Маруся Бачинська і Зося Масляківна в народніх строях над Золотою Липою
в Бережанах у юних днях молодости.**

ДМИТРО МИРОН — ОРЛИК 1)

... „Тільки той заслуговує на волю і на власне життя, хто му-
сить щоденно їх здобувати.” 2)

„Останнє українське покоління, виховувалося саме на такій за-
саді в ОУН, що нараховувала в своїх рядах багато мужів із тієї ду-
хової раси і до них, безперечно, належить і друг Дмитро Мирон, що
згинув перед 14-ти роками на вулицях Києва.

Дмитро Мирон (Роберт — Орлик — Андрій) народився у листо-
паді 1911 р., в селі Рай, на Бережанщині, в родині муляра — зарібника.
Його мати померла, залишаючи четверо дітей, між ними п'ятирічного
Дмитра. З великою самопосвятою виховує його старша сестра Анна,
яка йде на службу до міста, щоб здобути гроші на науку брата Дмитра
і сестри Антоніни (арештованої і пропалої в 1940 р.). Дмитро вчиться
в гімназії в Бережанах, з якої викинули його за приналежність до
юнацтва ОУН, і тому він здає пізніше матуру в Малій Семінарії у
Львові. По закінченні гімназії записується на юридичний відділ Львів-
ського університету, але студії не закінчує, бо їх перериває арешт і за-
суд на сім років тюрми за приналежність до ОУН, де він був рефе-
рентом юнацтва при Крайовій Екзекутиві.

Звільнений з польської тюрми в 1938 році, не покидає революцій-
ної діяльності, висувається на чоло в К.Е., і в характері провідного
члена ОУН виїздить 1939 р. в організаційних справах за кордон, до
Риму. З тієї причини, війна заскочила його поза батьківщиною і він

повертається щойно в березні 1940 року з Кракова до Львова та займає пост крайового провідника на західних українських землях. У грудні 1940 року їде знову до Кракова, ледви вирвавшись при переході кордону з большевицької застави. Наказ Проводу повернути до Кракова врятував йому в той час життя. Через кілька літніх місяців большевики влаштували на нього справжнє полювання. Вони допитували кожного арештованого націоналіста про місце побуту Дмитра, а кожну арештовану дівчину, чи вона є його нареченою. Галина С. мусіла витерпіти важкі побої через нього, а Любі Ш. вдалося втекти з рук НКВД тільки підступом. Більша частина акту обвинувачення проти групи націоналістів (39 студентів) була присвячена йому. Між іншим, большевики закидали йому, що він мав організувати радіостанцію в селі Романів.

Перебуваючи в Кракові, Дмитро Мирон працює над виданням організаційних брошур, викладає на організаційних і політичних курсах та бере участь в підготовці до 2-го Великого Збору ОУН. В тому часі він пише багато публіцистичних статей, між іншими, більшу брошуру „Ідея і чин України”.

З вибухом німецько-совєтської війни, Мирон є призначений провідником Північної Похідної Групи. В склад його групи входило багато провідних членів ОУН, а між ними і Дмитро Маївський. В 1941 році не відразу вдалося його групі вийти до Києва. В перших днях вересня Гестапо заарештувало його з кількома іншими в Фастові і відставило до тюрми в Луцьку. З тієї тюрми вдалося йому втекти і повернути до Львова, саме на тиждень перед масовим арештом націоналістів. 2-го жовтня 1941 р. вирушив Дмитро знову до Києва, куди він прибув безпосередньо по втечі большевиків. У Києві він очолив Крайовий Провід ОУН, якому підлягали області Правобережжя.

21-го березня 1942 р. виїжджає Дмитро Мирон з Києва до Львова і бере участь у 2-гій конференції ОУН, під час якої він виготовив її резолюції. По повероті до Києва працює на своєму пості аж до 24-го липня 1942 року.

Його жива революційна діяльність не могла залишитись незаприміченою для агентів Гестапо. Дня 25-го липня 1942 р. біля третьої години по полудні, саме тоді, як він ішов на організаційну зустріч, на Фундуклеївській вулиці заарештували його два агенти Гестапо. Дійшовши до рога вулиць Фундуклеївської і Театральної, Дмитро Мирон ударив по голові одного з агентів і почав утікати. Але другий агент почав стріляти за ним. Одна куля поцілила його в ногу, друга в плече. На місце випадку агенти викликали амбулянс з клініки ім. Шевченка. Лікар, який ствердив смерть від впливу крові, не бачив обличчя, бо агенти натягнули на голову пораненого маску.

Дмитро Мирон був високого росту, пристійний з обличчя і вибуховий та гарячий з характеру. Лише тверда самодисципліна давала йому змогу втримувати спокій. Він мав високі почуття людської гідності, як у відношенні до себе самого, так і до свого оточення, з яким

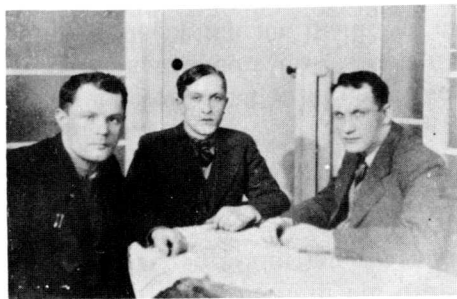
поводився надзвичайно культурно і м'яко. Бувши дуже твердим супроти себе, він розумів і прощав друзям їхні дрібні людські слабощі, але при тому видобував з їх душ і зрушував сильні і позитивні прикмети. Крім того, був працьовитий аж до крайніх меж духових спроможностей і дуже багато праці вимагав від своїх підлеглих. Справі визволення він був відданий до фанатизму і уявляв собі його тільки через революційну боротьбу ОУН... Чи не осередньою прикметою його характеру була льюальність, як у відношенні до Проводу Організації, так і до друзів. Він ніколи не дозволяв собі на критику Проводу чи друзів перед посторонніми людьми. Бувши особисто дуже скромним, він ніколи не розказував подробиць зі свого життя, хіба лише жартуючи із себе самого.

Не маючи ніякого особистого життя поза революційною діяльністю ОУН, Дмитро Мирон з природи речі любив небезпеку. Він при різного роду акціях не затрачував розваги і ніколи не ризикував задля самої гри. Всякий ризик він зв'язував постійно з добром справи. В небезпеці він радше наражував себе. Конспірацію він зберігав абсолютно. Темою його розмов бували політичні чи ідеологічні справи, але ніколи організаційні.

Дмитро любив мистецтво всіх родів, особливо музику; він мав зрозуміння для елегантності та вигід, але першими не займався, а другі відкидав — бо такі були вимоги часу. Мабуть завдяки любові, що її відчував до своєї сестри — виховниці, Анни, його відношення до жінок було ніжне — майже лицарське... Постать друга Дмитра Мирона постійно залишиться в пам'яті сучасного і майбутніх поколінь"...

1). „Шлях Перемоги“, ч. 31/127, з 22 липня 1956 р., Мюнхен.

2). Цитата з „Фавста“ — Гете.

Приятелі на розмові, зліва Лев Зацний,
Ярослав Старух, Н. Івасченко.

СМЕРТЬ ЯРОСЛАВА СТАРУХА — СТЫГА із штабом УПА в 1947 р.

Подаємо на вічну пам'ять — важливі спогади одного з польських офіцерів про ліквідацію штабу УПА в Польщі і смерть Ярослава Старуха-Стыга, провідника ОУН на українських землях під Польщею в 1947 р. — передрук із „Свободи” з 22 липня 1959 р.

Під заголовком „Таємниця Манастирського лісу” надрукував польський комуністичний часопис „Ряшівські Новини”, орган воєвідського комітету компартії з 23 і 24 травня 1959 р., спогад капітана Стопінського про смерть Ярослава Старуха-Стыга.

„Було відомим, що десь у Манастирському лісі провідник „Стыг” має свою крийку. У зв'язку з цим до Манастирського району стягнуто більшу кількість під-відділів Корпусу Внутрішньої Безпеки (КВВ), з метою провести розпізнавально-ліквідаційні дії.

8 серпня 1947 р. почато докладне перешукування району. Працю утруднювало густе лісове підшиття. Зловлені повстанці з групи „Шума” оповідали, що „Стыг” часто змінював місце перебування. Деколи він перебував у крийвці „Шума”, бував і в „Заруби”, що біля Дахан має свою головну квартиру.

Район, що його оточено, був дуже просторий, між вояками на лінії оточення були досить великі проміжки. Існувала можливість, що окремі люди головно вночі, можуть продертись. Вояки мого під-відділу уклали пояс сухих галузок, віддалений 50 - 80 мтр. від становищ. У місцях зарослих густіше кущами, протягнули вони на висоті 50 сантиметрів над землею колючий дріт, завішуючи на ньому порожні баньки від консервів з кількома камінчиками в середині. Вистачало зачіпити за цей дріт і зразу розлягалось пекельне торохкотіння, а сухі галузки голосно тріщали під ногами того, що йшов.

11 серпня панує спокій, акція триває. Вояки в напруженні наглядають вже чотири дні і чотири ночі. 18 серпня о 1-ій год. ночі повстанці вдаряють з середини. зміцнені вогнем ззовні. Вояки відбивають наступ за наступом. Один з повстанців прорвався до середини перстень. Цікавий факт. Досі вони воліли втікати поза перстень. Тепер стало очевидним, що в середині є „Стыг”. Чуйність вояків зростає. Протягом дня знайдено магазин з харчами, в якому були такі припаси як мука, сухарі, крупи, кава, макарони, мед. Таку комору міг мати тільки хтось із поважніших командирів.

О год. 22 на одному з відтинків оточення, вибухла гостра стрілянина. Чотири повстанці під прикриттям машинової зброї, намагаються за всяку ціну прорватися в середину перстень. Наступ відбито, повстанці подались до лісу. Наніч виставлено в районі оточення засідки, підслухи, між деревами розвішено нові звої дроту. Круг розшуків — затісняється. 14 серпня знайдено знову магазин з харчами подібний

до першого, — 15-го приходить вістка, що в районі Тенялиськ вояки розбили 15-особовий відділ повстанців УПА, званий „444”. Зловлені зізнали, що йшли з допомогою провідників.

16 серпня чотири упівці намагають вирватись з перстеня. Їх відкинено. В лісі вояки відкривають новий бункер, а в ньому 24 артил. набої 120 і 70 калібрів та скриньку з запальниками. Дев'ятиденні розшуки не дали вислідів, за винятком того, що виявлено кільканадцять бункерів, де була зброя і амуніція, та кілька магазинів з харчами.

Командування вирішило звільнити під-відділи, що вели розшуки. Їх відіслано на лінію оточення, а вояки з лінії перейшли до розшуків. День 17-го серпня — год. 13. Дістаю наказ шукати далі бункер, в якому знаходиться „Стяг” — головнокомандуючий УПА на терені Польщі. До помочі дали мені зв'язкового . . . Перед початком розшуків я проводжу з ним докопання, що дало мені кілька цінних вказівок відносно розташування бункера „Стяга”. Він повинен бути під дуже грубим буком серед густих кущів ялівцю, на додаток — замінований. Після 3-годинного шукання, вояки натрапляють на ледве позначені стежки, що вели в гущі густого ялівцю. Ці стежки завели вояків до дуже грубого бука і там губилися. Я наказав докладно перешукати район близько того дерева і віднайти вхід до бункера. Після довгих хвилин шукання, врешті знайдено вхід.

Я вислав зв'язкового до команданта із звітом, що наказ виконано. Вхід до бункера був маскований. Отвір 50 на 50 сантим. був накритий скринькою, в якій ріс кущ ялівцю. До того ж скринька була прив'язана до вбитого в бункер кілка. На заклик вийти з бункера — спершу відповів глухий відгомін лісу. Після довгої хвилини, накривка без ялівця підноситься в гору і в отворі п'являється голова. Троє вояків підскочили, ловлять того, що виходить з бункера за волосся, щоб його витягнути, бо видно в середині хтось його затримус. За виходячим висувається дуло машинового пістоля. Серія . . . В наступній хвилині — вибух! Тумани піску, землі, шматки дерева і трави злітають високо понад верхів'ям дерев. Коротка серія, і повстанець валиться біля отвору. Вибух не наробив надто великої шкоди. Повстанці стріляють з бункера зі скорострілів і автоматичних пістолів. Перстень вояків пильно стежить вхід до криївки.

— Вийдіть! ви оточені! — кричали вояки.

— Хто ви? — паде питання з бункера.

— Польське військо — відповідають вояки.

Опісля вояки подають повстанцям вістку про тих, на яких вони чекали:

— Немає вже „444”. Немає „Шума”, „Згуба”, „Чубчика”!

— Не вийдемо! — лунає відповідь.

Починається густа стрілянина, бункером потрясає новий вибух, а опісля залягає тиша. З отвору криївки починає добуватись дим. Керівник саперів звітує, що відкрив міни біля отвору. Сапери здійснюють міни. Надходить ніч. Над замкненим входом до криївки повішено лампу,

у віддалі кількох метрів сторожать вояки.

18-го серпня розкопано бункер, в ньому далі горить, ще більше як входить повітря. Щоб зберегти перед спаленням архів українських повстанців, отвір знову засипуємо землею. Вояки починають копати в іншому місці. Натрапили на „кабінет” самого „Стяга”, витягають машини до писання, велику кількість документів, радіоапарат, мішки з харчами, гроші, фотографічні апарати, лікарства і т.п. З частини бункера не охопленої пожежою, добуто пізніше зачаджені тіла „Стяга” і його чотирьох найближчих співробітників.

Так закінчив своє життя головний штаб УПА в Польщі. Десять днів і десять ночей тривали в безпереривній боротьбі вояки КБВ. Шістдесятьох із тих, що брали участь у цій дії, нагороджено бойовими відзначеннями...

Сл. п. Ярослав Старух

Сл. п. Осип Дяків-Горновий
в 1939 р.

СПОГАД ПРО СЛ. П. ОСИПА ДЯКОВА — ГОРНОВОГО

На окрему згадку заслуговує мій земляк, один із найкращих синів Бережанської Землі, член Крайового Проводу по лінії публікацій підпільних видань, провідний член Української Повстанської Армії — сл. п. Осип Дяків — Горновий.

Народився він 21 червня 1921 р., в селянській сім'ї, в Олесині. Загинув смертю героя в лісах недалеко села Велике Поле, Івано-Франківського району, 28 листопада 1950 р. в бою з московським окупантом. Про нього розповідав його батько:

„Мій Осип — був дуже здібним хлопцем. Закінчивши з дуже добрим поступом сільську школу, за порадою добрих людей, пішов до Бережанської гімназії на даліше навчання. По її закінченні і складенні іспиту зрілості в 1939 році, Осип вписався на філософічний факультет університету Івана Франка у Львові. Мешкав у гуртожитку студентів на вул. Коперника. Увечорі 20 вересня 1940 року, повідомив його студент із східних областей України Нартюк, що його кличуть до університету. Це було о 10-й год. Осип не прочуваючи нічого, вийшов, а як з післанцем станув на порозі брами гуртожитку, біля них з'явилися два енкаведисти з Бережан і заявили, що Осип заарештований. Закули, посадили в авто і привезли до Бережанського НКВД. Після переслухання, Осипа відставили з Бережан до в'язниці в Тернополі.

Про цю подію ніхто в дома нічого не знав. 23 вересня 1940 року, я поїхав відвідати Осипа до Львова. Довідавшись про арештування сина, я знайшов нещасного „післанця” та його випитував: він хоча й признався, що викликав Осипа, але нічого більше не сказав. Пошукування сина по тюрмах, в НКВД у Львові, в прокуратурі — були без висліду. Пропав, наче камінь у воду. . .

По вісьмох тижнях, тернопільське НКВД повідомило мене, що Осип перебуває у в'язниці, та що я, як батько, можу сина відвідати. Я поїхав до Тернополя. Слідчий в Тернополі заявив мені, що буду мати змогу побачити сина, мовляв, син йому навіть подобався, є спосібним хлопцем, тож щоб рятувати сина — він радить мені переконати його, щоб зізнав правду, признався, що є членом ОУН, і напевно буде мати змогу по тім далі студіювати, в противному випадку, казав слідчий, Осипові грозить смерть. Він, мовляв, перед восьми тижнями склав слідчі зізнання, і з того часу замовк! Ось так говорив енкаведист-слідчий. В часі балачки увійшов інший енкаведист, слідчий передав йому мене в опіку, а сам пішов до в'язниці по Осипа. Я зрозумів, що потрапив не в своє місце, але відвороту не мав. По якійсь хви-

лині мене покликав до канцелярії, де я застав Осипа. Був до непізнання побитий. Лиця запухлі, на голові три рани та ще не засохла кров: слідчий навіть своєю хусточкою обтирав з лица кров (фальшивий бандит – прим. ред.) Побачивши це, я жажнувся, здавалося — моє серце не витримає. Перший заговорив Осип: Тату, будьте мужні, мовчіть і не говоріть нічого, бо нема до кого! Відтак почав розпитувати про маму та родину. Коли ж слідчий побачив, що розмова батька з сином не йшла по лінії його плянів, то перервав мої відвідини, запитавши чи я щонебудь для сина привіз, а відтак дав картку до в'язниці, щоби прийняли передачу для Осипа. Але у в'язниці подачі не прийняли.

Щойно як Осип повернувся додому, розказував про знущання над ним у тернопільській в'язниці. Вночі перед моїм приїздом до Тернополя, його кілька годин „переслухували” і катували той слідчий та другі енкаведисти. Непритомного, принесено його тоді до келії. Переслухання тривали сім місяців, а відповідь була все одна: „що я знав, те й сказав”. Це доводило слідчого до сказу. Врешті засудили Осипа на примусові роботи до концтабору.

Одного дня, транспорт в'язнів опинився в Гусятині. Прийшли вістки, що починається німецько-большевицька війна. Транспорт був затриманий в Гусятині, відтак від'їхав до Бердичева. Там виладували в'язнів та відставили до місцевої тюрми. Коли ж на Бердичів почали падати бомби, а німецька артилерія обстрілювала вже й місто, тоді в'язницю большевики підпалили, а начальство втекло. Одній келії вдалось виломити двері, в'язні самі почали розбивати другі келії. В міжчасі кількох енкаведистів повернулось до в'язниці, щоб побачити, що там діється. Побачивши на підвір'ї в'язнів, почали обстріл скорострілом. Тоді згинули 22 в'язнів. Між убитими лежав живий Осип. Так він вирятувався з тюрми. В Бердичеві у тюрмі було приблизно 6 тисяч в'язнів.

Ще по дорозі якась частина в'язнів загинула чи то з рук большевиків, чи може німецьких частин. По трьох тижнях подорожування, Осип опинився вдома. Розказував багато. Дома пробув заледве чотири дні. Незважаючи на підірване здоров'я, фізичне виснаження, Осип включився в революційну акцію ОУН, виконуючи в організації різні функції. Був членом Окружного Осередку Бережан. Він промовляв на великому Святі Героїв восени 1941 року на горі Лисоні!"